

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTERNORRLAND

Unga missbrukare
omedelbart
omhändertagna
1999 och 2000
- en uppföljning

väl-färds
avdelningen

Rapport 2004:5

FÖRORD

Länsstyrelsen har enligt 13 kap. 2 § socialtjänstlagen tillsyn över socialtjänsten i länet. Länsstyrelsen ska följa tillämpningen av socialtjänstlagen samt tillse att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Länsstyrelsen redovisar i denna rapport en uppföljning av de unga missbrukare som åren 1999 och 2000 omhändertogs enligt 13 § lagen om vård av missbrukare i vissa fall - LVM. I undersökningen redovisas vilka insatser den unge beviljats när socialnämnden inte ansökt om tvångsvård och hur LVM-vården utformats för dem som erhållit sådan. Ett syfte med undersökningen är att ta reda på hur det gått för de unga missbrukare som var föremål för tvångsvård.

Det är länsstyrelsens förhoppning att rapporten kan ge socialnämnderna underlag för egna uppföljningar och diskussioner.

Ansvarig för rapporten har varit socialkonsulent Gunilla Westerdahl,
063-16 54 25.

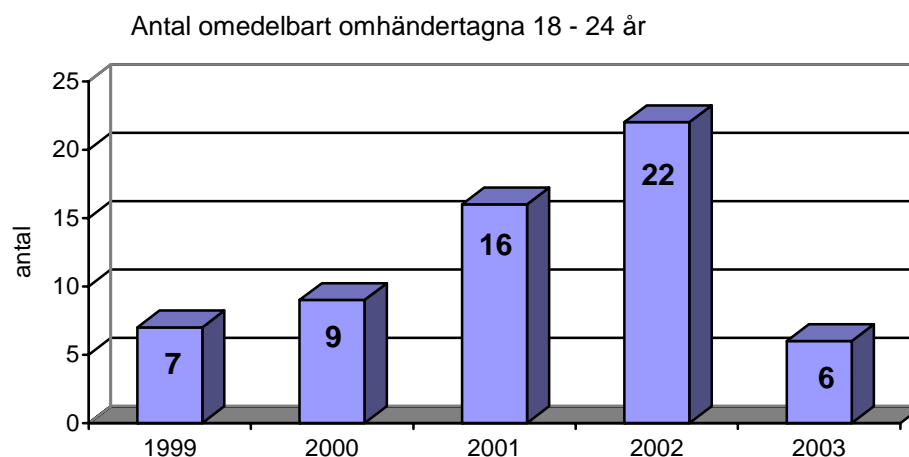
Birgith Molberg
avdelningschef

Sändlista:
Socialnämnderna eller motsvarande i Västernorrlands län
Kommunförbundet Västernorrland
Länsrätten
Socialdepartementet
Socialstyrelsen
Landshövdingen
Länsrådet

1. BAKGRUND

Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) har som syfte att motivera missbrukaren till vård. LVM-vård ska ses som en inledning till fortsatt behandling och stöd i frivilliga former. Tillämpningen av lagen har förändrats, den har alltmer blivit ett verktyg för akuta ingripanden och antalet omedelbara omhändertaganden har blivit fler. Det är numera ovanligt att socialnämnden ansöker om vård enligt LVM utan att personen först varit omedelbart omhändertagen.

Under åren 1999 – 2002 ökade antalet tvångsomhändertagna unga missbrukare i länet. Antalet var som högst år 2002 då 22 personer mellan 18 och 30 år omhändertogs enligt 13 § LVM. År 2003 hade ökningen upphört, endast 6 unga missbrukare omhändertogs det året. Både 2002 och 2003 ansökte socialnämnderna om vård i hälften av dessa ärenden.

Länsstyrelsen har tidigare i sin tillsyn sett exempel på att kommunerna haft svårt att möta upp mot unga missbrukares behov. Det kan därför vara ett gott tecken att antalet unga som omhändertagits enligt 13 § LVM minskat det senaste året - det kan tolkas som att socialtjänsten bättre lyckats nå dessa unga personer för att motivera och erbjuda insatser innan situationen blivit akut.

2. SYFTE

När förutsättningar finns för tvångsvård kan den enskilde istället få lämplig behandling enligt socialtjänstlagen (SoL) om han eller hon samtycker till frivillig vård. Syftet med denna rapport är att beskriva socialtjänstens stöd till de unga personer som varit aktuella för LVM-beslut under åren 1999 och 2000 samt hur den aktuella situationen ser ut för dem.

I undersökningen redovisas vilka insatser den unge beviljats när socialnämnden inte ansökt om tvångsvård och hur vården och eftervården utformats för de unga vuxna som erhållit LVM-vård.

Frågeställningar:

- Var personerna kända av socialtjänsten före omhändertagandet?
- Rörde besluten kvinnor och män i samma utsträckning?
- Ålder vid tidpunkten för omhändertagandet?
- Vilken drog användes?
- I vilken utsträckning har socialnämnden ansökt om vård?
- Hur många har fått beslut om LVM-vård?
- Hur har tvångsvården utformats?
- Vilka insatser enligt socialtjänstlagen har personerna fått i de fall då socialnämnden inte ansökt om vård enligt LVM?
- Har de frivilliga insatser som beviljats gett resultat, har personer fått återkommande behandlingsinsatser?
- Har de unga missbrukarna omhändertagits på nytt?
- Hur har det gått?
- Hur ser den aktuella situationen ut för dessa personer vid årsskiftet 2003/2004?

3. URVAL och METOD

Urvalet består av samtliga personer födda 1975 och senare som omhändertogs enligt 13 § LVM år 1999 och år 2000 i Västernorrlands län. Det är tretton personer som då var 18 – 24 år gamla. 1999 gjordes sju omedelbara omhändertaganden i den här åldersgruppen, år 2000 var antalet nio. Av de tretton personer som varit föremål för besluten är sex män och sju är kvinnor.

Tre av de personer som ingår i studien har omhändertagits vid flera tillfällen. En person har varit föremål för LVM-beslut sammanlagt fem gånger, såväl inom tidsperioden 1999-2000 som före och efter. Bara en av de unga missbrukarna har fått LVM-vård utan ett föregående beslut om omhändertagande enligt 13 §.

De personer som uppföljningen rör kommer från Sundsvalls kommun (8), Timrå (3), Örnsköldsvik (1) och Härnösand (1). I länets övriga kommuner har inte någon ung person omhändertagits enligt LVM under den aktuella perioden.

Urvalet har gjorts utifrån länsrättens domar/beslut om tvångsvård rörande vuxna missbrukare. Detta statistikunderlag ger information om personnummer, kommundömlighet, grund för det omedelbara omhändertagandet, om socialnämnden ansökt, grund för ansökan, om LVM-vård beslutades eller ej samt datum för besluten. Också den drog som missbrukas anges (alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel).

Uppgifter om den vård som erbjudits/beslutats och annan information om personerna har hämtats från socialnämnderna genom utdrag ur akter i vissa fall och i övrigt från skriftliga sammanställningar. Kompletterande upplysningar har inhämtats per telefon. De frågor som besvarats av socialnämnderna rör de insatser som erbjudits efter omhändertagande enligt 13 § LVM, den kännedom socialtjänsten hade om personen före beslutet enligt 13 § LVM samt den aktuella situationen.

Länsstyrelsen har inte gjort någon egen granskning av akterna. De beskrivningar och bedömningar som görs i denna undersökning grundar sig på uppgifter från socialnämndens handläggare och statistiken från länsrätten. Socialnämndernas kännedom om personerna varierar - de kan ha varit nyinflyttade så att uppgifter om bakgrund och tidigare insatser saknas, de kan ha flyttat från kommunen vilket gör det svårt att bedöma den aktuella situationen. I de flesta fall har kommunerna emellertid haft god kännedom och har då också noggrant redovisat bakgrund, händelser och beslut.

Det kan vara så att socialnämnderna i sina sammanställningar gett en alltför positiv bild av sina egna insatser och det är möjligt att information gått förlorad. Trots dessa eventuella brister i materialet framträder en bild av de unga personerna och deras missbruk som tillsammans med data från länsrätten gör det möjligt att dra vissa slutsatser av denna studie.

4. VAD SÄGER LAGARNA?

Målet för socialtjänstens arbete med missbrukare anges i 5 kap. 9 § SoL. Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden ska tillsammans med den enskilde planera hjälpen och vården och noga följa upp att planen följs.

Förutsättningar för att vårda en vuxen missbrukare mot hans vilja regleras i LVM. Enligt 3 § LVM skall tvångsvården syfta till
... att motivera missbrukaren så att han kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

Beredande av vård - 4 § LVM

Ett beslut om vård enligt 4 § LVM ska grunda sig på generalindikationen,

Tvångsvård skall beslutas, om någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen eller på något annat sätt och han till följd av missbruket

och en eller flera av specialindikationerna

- 1. utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara*
- 2. löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller*
- 3. kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.*

Länsrätten beslutar om vård efter ansökan av socialnämnden.

Punkten 2 anger en social indikation. Avsikten är att kunna ingripa på ett tidigt stadium av missbruket och indikationen avser främst ungdomar. Vid prövning av om en missbrukare ska beredas vård ska domstolen (länsrätten) göra en helhetsbedömning av missbrukarens personliga förhållanden och bedöma om han eller hon är på väg in i ett socialt utanförskap.

Inleda utredning - 7 § LVM

Socialnämnden har enligt 7 § LVM skyldighet att inleda utredning när det genom anmälan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård. Utredningen ska ge socialnämnden underlag för bedömning och eventuellt beslut att ansöka till länsrätten.

En LVM-utredning kan utmynna i tre slutsatser:

1. Indikationer för vård med stöd av LVM föreligger inte
2. Indikationer med stöd av LVM föreligger men vårdbehovet kan tillgodoses på frivillig väg enligt SoL
3. Indikationer för LVM-vård föreligger och vårdbehovet bedöms inte kunna tillgodoses på frivillig väg

Om utredningen visar att det finns skäl att bereda någon vård (punkt 3) skall socialnämnden ansöka om vård enligt 11 § LVM.

Omedelbart omhändertagande - 13 § LVM

Socialnämnden eller polismyndigheten får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

1. *det är sannolikt att han kan beredas vård med stöd av denna lag, och*
2. *rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att han kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att han till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.*

Beslut om omedelbart omhändertagande skall genast underställas länsrätten. Länsrätten prövar om omhändertagandet skall bestå.

Ett omedelbart omhändertagande ska grundas på bedömningen att det är sannolikt att fortsatt tvångsvård behövs. Om socialnämnden, trots att LVM-vård sannolikt behövs, inte ansöker om tvångsvård hos länsrätten ska den frivilliga vård som istället erbjuds stämma överens med det behov som framgår av LVM-utredningen. Socialnämnden ska också bedöma sannolikheten för att den frivilliga vården kommer att genomföras; att den enskilde står kvar vid sitt samtycke tills vården har genomförts. En vårdplan ska upprättas och uppföljningen av planen ska kopplas till den ursprungliga LVM-frågan och den allvarliga missbrukssituation som då förelåg.

Vård i annan form - 27 § LVM

Den som vårdas ska vara inskriven på ett LVM-hem, men ska så snart det är möjligt få tillfälle att vistas utanför LVM-hemmet i någon annan lämplig vårdform.

Den som förestår vården vid ett LVM-hem skall, så snart det kan ske med hänsyn till den planerade vården, besluta att den intagne skall beredas tillfälle att vistas utanför LVM-hemmet för vård i annan form.

Socialnämnden skall se till att sådan vård anordnas.

Vård enligt LVM ska, enligt 20 § LVM, upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader.

Vården med stöd av LVM ska ses som ett led i en längre behandling och planering av vård- och stödinsatser, som i de flesta fall måste fortsätta efter att LVM-vården avslutats.

LVU

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är styrande för omhändertagande och vård av barn och ungdomar. Enligt 3 § LVU skall vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Åldersgränsen för lagens tillämpning är 18 år men en undantagsregel i 1 § LVU gör det möjligt att tillämpa lagen på unga människor med missbruksproblematik: *...Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.*

Högsta åldersgräns för beslut enligt LVU är 20 år. Vården skall upphöra när den inte längre behövs och kan pågå längst till den unge fyllt 21 år.

5. RESULTAT

Ålder vid LVM-omhändertagandet 1999 och 2000

De flesta av de omhändertagna personerna är narkotikamissbrukare i åldern 22-24 år och könsfördelningen är jämn. I tabellen anges ålder vid det första tillfället personen blev omhändertagen under perioden.

Ålder vid omhändertagandet

	Män	Kvinnor
18 år	-	1
19 år	1	2
20 år	-	-
21 år	-	-
22 år	3	3
23 år	1	1
24 år	1	-

Sammanlagt 16 beslut om omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM har gjorts under åren 1999 och 2000 för tolv personer. Ett av dessa beslut upphävdes av länsrätten. Tre personer har omhändertagits enligt 13 § LVM vid flera tillfällen under perioden: en person tre gånger och två personer två gånger. Socialnämnden ansökte om vård enligt 4 § LVM för fyra av dessa 16 beslut. För en person har socialnämnden ansökt om vård enligt 4 § LVM utan föregående beslut om omhändertagande enligt 13 § LVM.

Vilken drog användes?

Nästan alla tvångsomhändertaganden har orsakats av narkotikamissbruk. Två var föranledda av blandmissbruk (alkohol och narkotika). Inte i något fall har flyktiga

lösningsmedel varit orsaken. Uppgift om vilken sorts narkotika som använts framkommer inte i alla redogörelserna från socialnämnderna. När det anges är det lika ofta heroin som amfetamin. Missbruk av GHB har också varit orsak till omhändertagandebeslut i något enstaka fall.

Var personerna kända av socialtjänsten före omhändertagandet?

Socialnämnderna har redogjort för kännedom och eventuella insatser före LVM-omhändertagandet. Uppgifter saknas beträffande tre personer. Av de övriga tio var sex personer aktuella hos socialtjänsten redan som barn/tonåringar. Två av dem hade varit föremål för såväl insatser enligt socialtjänstlagen som vård enligt LVU. De har vistats både i familjehem och på behandlingshem/hem för vård eller boende (HVB). Två hade fått olika SoL-insatser i öppenvård och även varit frivilligt placerade på HVB. En hade fått insatser enligt SoL i öppenvård. De öppenvårdsinsatser som beskrivs är kontaktperson och kontaktfamilj, olika motivationsinsatser, råd och stödkontakt med socialtjänsten, deltagande i sysselsättningsprojekt för ungdomar och liknande verksamheter. En av de unga hade varit föremål för en utredning som inte ledde till något beslut om insats. Tre av de unga missbrukare som uppföljningen rör hade före beslutet om LVM inte alls varit kända av socialnämnden pga missbruk. En person var känd pga missbruk och kriminalitet först i vuxen ålder.

Hur har LVM-vården utformats? Eftervård?

Fem beslut om vård enligt 4 § LVM har meddelats. Besluten rör fyra personer - tre kvinnor och en man. Detta innebär att en person har fått beslut om LVM-vård vid två tillfällen under perioden. Samtliga personer hade vårdats tidigare för sitt missbruk. Två av dem hade tidigare dömts till LVM-vård. Två var heroinmissbrukare och tre var dömda till fängelsestraff.

En person dömdes till ett längre fängelsestraff och tvångsvård samtidigt varför LVM-vården inte verkställdes.

Tre personer vistades, efter inledande vård på LVM-hem, på behandlingshem (HVB) enligt 27 § LVM. En av dem fick efter avslutad LVM-vård bistånd i form av samtalskontakt. Den andra personen slussades ut från behandlingshemmet efter sex månader och beviljades sedan olika insatser i öppenvård (stödboende, kontaktfamilj). Den tredje personen var föremål för LVM-vård vid tre olika tillfällen och fick vid samtliga vårdtillfällen vård i annan form enligt 27 § LVM. Vården enligt 27 § LVM innebar vistelse både på behandlingshem och i familjehem och placeringarna fortsatte efter att LVM-tiden ”gått ut”. Öppenvårdsinsatser beviljades också.

Ingen av de tre personer som fått verkställd tvångsvård tillbringade således hela sin vårdtid på ett LVM-hem. De har placerats på behandlingshem enligt 27 § LVM och när LVM-vården upphört har de fått olika former av fortsatt behandling eller stöd.

Vilka insatser enligt socialtjänstlagen har personerna fått?

Av de tretton unga missbrukarna har fyra fått vård enligt LVM. De övriga nio har erbjudits frivillig vård. För en person verkställdes en fängelsedom. När den upphörde erbjöds öppenvårdsinsatser, därefter verkställdes en ny fängelsedom och personen fick då kontraktsvård på behandlingshem. Socialnämnden hade när det gällde två av missbrukarna svårt att styrka missbruket - länsrätten upphävde ett omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM, i det andra fallet styrkte inte läkarintyget

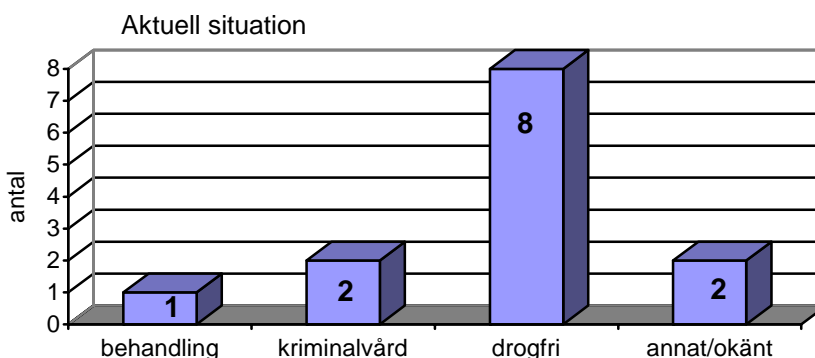
tvångsvård. Socialnämnden avstod i dessa fall från att ansöka om vård men försökte motivera till frivillig behandling, bland annat genom att göra studiebesök på behandlingshem tillsammans med personen.

För de övriga sex unga missbrukare där socialnämnden beslutat att inte ansöka om tvångsvård har socialtjänsten beviljat, och verkställt, en rad olika insatser. Dessa insatser har haft effekt – men inte alltid vid första försöket. En person lever nu drogfritt efter nio månader på ett behandlingshem. De övriga har vistats på behandlingshem i flera perioder. De har också deltagit i öppenvårdsverksamheter av olika slag. Stödboende, kontaktfamilj och samtalskontakt är andra insatser som beviljats. Socialtjänstens kontakter med de aktuella personerna har ofta varit fyllda av komplikationer. Behandlingar har ibland avbrutits, planeringar har misslyckats, personer har flyttat iväg en period eller återfallit i missbruk och socialtjänsten har sedan på nytt tagit upp kontakten och försökt motivera till stöd och vård. Flera av missbrukarna har haft en psykiatrisk problematik som gjort det särskilt svårt att hitta rätt behandling.

Hur har det gått?

Enligt socialnämndens bedömningar är åtta av de tretton unga missbrukarna nu drogfria. Personerna studerar eller har fast arbete, några har familj och de lever ett vanligt vuxenliv. För ett par av dem är situationen ”skör” då de fortfarande inte är fullt etablerade i samhället.

Två personer finns i kriminalvård; varav en i fängelse och en i kontraktsvård (på behandlingshem). En av de unga missbrukarna har varit drogfri under flera år men har efter ett återfall nyligen ansökt om och beviljats bistånd till ny behandling. Andelen drogfria är samma för de som vårdats med tvång och för de som fått behandling och insatser på frivillig väg.

6. SAMMANFATTNING

- Tretton unga missbrukare omhändertogs enligt LVM åren 1999 och 2000 i Västernorrlands län. Orsaken till omhändertagandet var till övervägande del narkotikamissbruk och besluten rörde ungefär lika många kvinnor som män.
- Sex av de unga missbrukarna var kända av socialtjänsten redan som tonåringar och hade tidigare varit föremål för olika insatser.
- Fyra hade varit placerade i annat hem som tonåringar, två med stöd av LVU.
- De flesta var 22-24 år vid tidpunkten för omhändertagandet enligt 13 § LVM.
- Fyra var yngre än 20 år och för dem skulle också LVU kunna vara tillämplig. Tre av de yngsta var tidigare kända av socialnämnden. Ingen av de yngsta fick LVM-vård.
- Socialnämnden ansökte om vård vid fyra av sexton beslut enligt 13 § LVM.
- För fyra unga missbrukare beslutade länsrätten om vård enligt LVM, varav en efter ansökan utan ett föregående omedelbart omhändertagande. De var alla tidigare kända av socialtjänsten.
- De tre - ett beslut verkställdes inte - som tvångsvårdades enligt 4 § LVM fick "vård i annan form" enligt 27 § LVM och fick fortsatta insatser direkt efter LVM-vårdens upphörande.
- De nio personer som inte fick LVM-vård erbjöds alla frivilliga insatser/vård enligt SoL.
- För sex av dessa har flera olika stödinsatser och behandlingar genomförts vid upprepade tillfällen.
- Två personer har omhändertagits på nytt efter att SoL-insatser beviljats och inte fungerat.
- För de sex missbrukare som fått upprepad behandling/insatser "har det gått bra". För två av de tvångsvårdade har det också "gått bra".
- Tre till fyra år efter omhändertagandet är ca 60 % av de unga missbrukarna drogfria.

7. LÄNSSTYRELSENS KOMMENTARER

Länsstyrelsen har i uppföljningar rörande LVM i länet konstaterat att det är mycket sällan LVM-vård aktualiseras utan ett föregående omedelbart omhändertagande och att socialnämnden ansöker om fortsatt vård för bara en del av de akut omhändertagna. Detta gäller hela landet och det stämmer också för de unga missbrukare som ingår i denna studie. Socialnämnderna har ansökt om fortsatt vård för 25 % av de unga missbrukare som omhändertagits enligt 13 § LVM 1999 och 2000.

De unga som fick LVM-vård var alla i ett destruktivt narkotikamissbruk och i en utsatt livssituation. Alla tre hade tidigare fått stöd och/eller behandling vid flera tillfällen. Bara en av dem fick tvångsvård utan föregående beslut enligt 13 § LVM. För en person pågick en LVM-utredning när personen omhändertogs akut. När det gäller de övriga två som omedelbart omhändertagits före ansökan tolkar länsstyrelsen det som att socialnämnden kände till det pågående allvarliga missbruket men avvaktade tills situationen blev akut. Det är, om så var fallet, inte förenligt med lagens intentioner.

Socialnämnden ska, enligt LVM, ansöka om tvångsvård om behovet inte kan tillgodoses på frivillig väg. Länsstyrelsen konstaterar att nämnderna här tycks ha arbetat utifrån lagens mening eftersom samtliga personer som inte fått LVM-vård har beviljats vistelse på behandlingshem och fått även andra insatser enligt SoL.

Socialtjänsten har, enligt vad länsstyrelsen kan utläsa av redogörelser och övrigt material, varit aktiv och på olika sätt försökt motivera de unga missbrukarna att ta emot hjälp. Insatser har erbjudits ur ett varierat utbud av öppenvårdsinsatser och missbrukarna har fått vård på olika slags behandlingshem. Länsstyrelsen kan konstatera att socialtjänsten försökt att anpassa vården efter den unges behov. Det har dock ibland varit svårt att bedöma det individuella behovet för en del av personerna, särskilt för de som hade en psykiatrisk problematik.

Kontakter med psykiatrin redovisas av socialnämnderna men länsstyrelsen kan inte bedöma hur fruktbart samarbetet har varit runt de aktuella personerna. Att de tre som vårdats enligt LVM placerats ”i vård i annan form” visar att socialnämnden gjort en individuell bedömning - de unga missbrukarna har under LVM-vården vistats på sådana behandlingshem som riktar sig mot yngre personer. Det framgår av socialnämndernas beskrivningar att det ofta har varit svårt att motivera de unga missbrukarna att ta emot och att slutföra behandling. Återfallen i drogmissbruk har varit många men socialtjänsten har ändå försökt att hålla kontakten och försökt att genomföra planeringarna.

Hur har det gått? Det visar sig att det gått bra i samma utsträckning för de LVM-vårdade och de som fått behandling i frivilliga former. Så gott som alla har fått stöd och behandling vid upprepade tillfällen och haft kontakt med socialtjänsten under flera år innan deras situation förbättras. De som tvångsvårdats har direkt efter avslutad vård fått fortsatt behandling eller stödinsatser. Åtta av de tretton unga missbrukarna är nu drogfria. De lever ett liv med bostad, familj, med arbete eller i studier. Situationen är inte lika stabil för alla åtta, men ingen av dem har nu, några år efter LVM-omhändertagandet, ett pågående missbruk.